

สรุป อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่อง "การติดตามการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียน ประถมศึกษาต้นแบบ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร" มีวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการวิจัย อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

5.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินการนิเทศภายในตามกระบวนการนิเทศ
- 2) เพื่อศึกษาการจัดกิจกรรมการนิเทศภายใน
- 3) เพื่อศึกษาปัญหาในการดำเนินการนิเทศภายใน
- 4) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาการดำเนินการนิเทศภายใน

5.2 วิธีดำเนินการวิจัย

- 1) ประชากร ได้แก่ ข้าราชการครูในโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบ ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 17 คน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 14 คน และครูผู้สอน จำนวน 296 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 327 คน
- 2) กลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ ประชากรที่เป็นผู้บริหารโรงเรียน และผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน ใช้ประชากรเป็นกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่เป็นครูผู้สอน เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางของ R.V. Krejcie และ D.W.Morgan ได้กลุ่มตัวอย่าง 167 คนรวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 198 คน
- 3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามและแบบสำรวจที่ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาขึ้นโดยผ่านความเห็นชอบและการแก้ไขจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct validity) และความตรงเชิง

เนื้อหา (Content validity) แล้วนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้วยซ้อย จำนวน 30 คน ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของแบบสอบถามตอนที่ 2 และตอนที่ 3 เท่ากับ 0.96 และ 0.93 ตามลำดับ

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง โดยได้ส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 198 ชุด ได้รับคืนทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 100

5) การวิเคราะห์ข้อมูล คำนวณหาความถี่และค่าร้อยละสำหรับข้อมูลที่เป็นแบบสำรวจรายการและคำนวณหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สำหรับข้อมูลที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่า

5.3 ผลการวิจัย

1) โรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบได้ดำเนินการนิเทศภายในตามกระบวนการนิเทศในระดับ "มาก" เรียงตามลำดับ ได้แก่ การวางแผนการนิเทศ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ การปฏิบัติการนิเทศและการประเมินผลการนิเทศ ยกเว้นเรื่องที่ได้ดำเนินการในระดับ "ปานกลาง" ในแต่ละขั้นตอนคือ

(1) การปฏิบัติการนิเทศ ได้แก่ การดำเนินการตามแผนการนิเทศอย่างจริงจัง

(2) การประเมินผลการนิเทศ ได้แก่ การกำกับติดตามการนิเทศอย่างต่อเนื่อง และการนำผลการนิเทศไปใช้ปรับปรุงการนิเทศให้มีประสิทธิภาพ

2) สภาพการจัดกิจกรรมการนิเทศภายใน

(1) สภาพทั่วไปจากการสำรวจ โรงเรียนทุกโรงเรียนได้จัดทำแผนการนิเทศจัดทำเอกสารและคู่มือปฏิบัติการนิเทศและเมื่อสิ้นปีการศึกษา 2538 ผู้บริหารโรงเรียนได้จัดทำให้มีการสรุปและประเมินผลการนิเทศ ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่ได้จัดทำให้มีการสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของคณะครูในด้านการนิเทศ และประชาสัมพันธ์การดำเนินการนิเทศโดยการประชุมคณะครู โรงเรียนส่วนใหญ่ได้จัดทำแผนการนิเทศโดยจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการประจำปี คณะกรรมการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบการนิเทศ และงบประมาณที่ใช้ในการนิเทศได้จากงบประมาณที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดจัดสรรให้

(2) กิจกรรมการนิเทศภายในที่โรงเรียนปฏิบัติได้เท่ากับเกณฑ์ที่สำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ การประชุมก่อนเปิดภาคเรียน การประชุมประจำเดือน การบริการเอกสารทางวิชาการ การสังเกตการสอนและการศึกษาคูงาน กิจกรรมที่โรงเรียน ปฏิบัติได้สูงกว่าเกณฑ์ได้แก่ การประชุมทางวิชาการและกิจกรรมที่โรงเรียนปฏิบัติได้ต่ำกว่าเกณฑ์ ได้แก่ การสนทนาทางวิชาการ ส่วนการสังเกตการสอนมีโรงเรียนปฏิบัติน้อย

3) โรงเรียนมีปัญหในการดำเนินการนิเทศภายใน ในระดับ "ปานกลาง" เรียง ตามลำดับ ได้แก่ ด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ ด้านนโยบาย มาตรการและแนวปฏิบัติในการ ดำเนินการนิเทศ ด้านผู้นิเทศและด้านครูผู้สอนในฐานะผู้รับการนิเทศ ยกเว้นด้านผู้บริหาร โรงเรียนมีปัญหานระดับ "น้อย"

4) แนวทางการพัฒนาการดำเนินการนิเทศภายในให้มีประสิทธิภาพที่สำคัญ 5 อันดับแรก ได้แก่

- (1) ผู้บริหารโรงเรียนควรให้ความสำคัญการนิเทศ
- (2) ผู้นิเทศควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียน การสอน การผลิตสื่อการสอน การใช้สื่อการสอนและการวัดและประเมินผล
- (3) ครูผู้สอนควรได้รับการส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนให้ทันสมัยอยู่เสมอ
- (4) ผู้บริหารโรงเรียนควรกำกับติดตามและนิเทศภายใน
- (5) ผู้บริหารโรงเรียนควรให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการนิเทศ

5.4 อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาติดตามการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบ สังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร มีผลการวิจัยที่น่าสนใจควรนำมาอภิปรายดังนี้

1) สภาพการดำเนินการนิเทศภายในตามกระบวนการนิเทศ

(1) โรงเรียนได้ดำเนินการนิเทศภายในตามกระบวนการนิเทศในระดับ "มาก" ทุกขั้นตอน เรียงตามลำดับได้แก่ การวางแผนการนิเทศ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความ ต้องการ การปฏิบัติการนิเทศและการประเมินผลการนิเทศ ทั้งนี้เนื่องจาก แผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 7 (2535 - 2539) ได้กำหนดว่า "ปรับปรุงการบริหารและการนิเทศการศึกษาให้มี

ประสิทธิภาพ โดยเน้นให้ทุกหน่วยงานใช้แผนเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน สำหรับการนิเทศ ให้ความสำคัญต่อการนิเทศภายในเป็นพิเศษ" (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2535) และในเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2536 ก็ได้กำหนดให้ "โรงเรียนจัดการนิเทศอย่างเป็นระบบ โดยวางแผนโครงการนิเทศภายในได้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของผู้รับการนิเทศ ดำเนินการนิเทศภายในตามแผน/โครงการนิเทศ โดยใช้ กิจกรรมที่เหมาะสมกับงานและผู้รับการนิเทศอย่างสม่ำเสมอและทั่วถึง ประเมินผลการนิเทศ ภายในอย่างเป็นระบบ และนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาการนิเทศภายในของโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2538) ตลอดจนโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบ เป็นโรงเรียนที่ผู้บริหารและครูผู้สอนเคยดำเนินการนิเทศภายในมาแล้วได้ผลในระดับหนึ่ง ผู้บริหาร กระตือรือร้นต้องการจะพัฒนางานด้านการนิเทศและจริงจังในการทำงาน และคณะครูส่วนใหญ่ ต้องการจะทำงานและพัฒนางานด้านการนิเทศภายในโรงเรียน (สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดยโสธร, 2537) ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชำนาญ ศรีธมมา (2537) ที่พบว่าการปฏิบัติการนิเทศตามกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสกลนครทุก ๆ ด้าน มีการปฏิบัติระดับ "มาก" และผลการวิจัย ของ ภาวินี ยมคำ (2538) ที่พบว่า โรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดเลยได้ปฏิบัติงานด้านการ นิเทศระดับก่อนประถมศึกษาตามกระบวนการนิเทศทุกขั้นตอนในระดับ "มาก"

(2) โรงเรียนได้ดำเนินการตามแผนการนิเทศ กำกับ ติดตามการนิเทศอย่างต่อเนื่อง และนำผลการนิเทศไปใช้ปรับปรุงการนิเทศให้มีประสิทธิภาพในระดับ "ปานกลาง" เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าโรงเรียนมีปัญหาด้านการดำเนินการนิเทศภายในหลายประการ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้นิเทศและครูผู้สอนในฐานะผู้รับการนิเทศมีการงานสอนและงานอื่น ๆ มาก ไม่อาจดำเนินการนิเทศได้อย่างเต็มที่ ผู้นิเทศมีปัญหาขาดความรู้และทักษะในการนิเทศ ขาด ความรู้ความเข้าใจสาเหตุในเนื้อหาสาระที่จะนิเทศ ขาดงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ที่จะสนับสนุนการนิเทศ ไม่เพียง เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของกฤษณี น้ำเพชร (2520) และวินัย ตะสกลิตย์ (2521) ที่พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการนิเทศภายในโรงเรียน ได้แก่ การขาดบุคลากรที่ รับผิดชอบการจัดการนิเทศภายในโดยตรง ขาดงบประมาณและขาดวัสดุอุปกรณ์ที่จะอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติ นิเทศ ซึ่งปัจจัยที่โรงเรียนต้องการมาใช้สนับสนุนการนิเทศภายในให้มี ประสิทธิภาพได้แก่ ครูที่มีความรู้ความสามารถในการสอนวิชาต่าง ๆ และมีความรู้ความเข้าใจ

เกี่ยวกับการนิเทศภายใน งบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ (สุชาติ ศรีสุวรรณ, 2528) ตลอดจน การนิเทศ กำกับ ติดตาม ผลการปฏิบัติงานและให้ขวัญกำลังใจ (สุรกันต์ จักร, 2534)

2) การจัดกิจกรรมการนิเทศภายใน 8 กิจกรรม เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์การปฏิบัติ ที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธรกำหนด (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร, 2537) ปรากฏว่ากิจกรรมที่โรงเรียนปฏิบัติได้เท่ากับเกณฑ์ ได้แก่ ประชุมประจำเดือน บริการ เอกสารทางวิชาการ ประชุมก่อนเปิดภาคเรียน สังเกตการสอนและศึกษาดูงาน กิจกรรมที่ โรงเรียนจัดได้สูงกว่าเกณฑ์คือ การประชุมทางวิชาการ และกิจกรรมที่โรงเรียนได้ต่ำกว่าเกณฑ์ คือการสนทนาทางวิชาการส่วนการสาธิตการสอนมีโรงเรียนปฏิบัติน้อย ซึ่งปัญหาที่พบในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้นิเทศและครูผู้สอนมีการงานสอนและงานอื่น ๆ มาก ไม่อาจดำเนินการนิเทศตามแผนการนิเทศได้อย่างเต็มที่ ผู้นิเทศยังมีปัญหาขาดความรู้และทักษะในการนิเทศ และขาดความรู้ความเชี่ยวชาญในเนื้อหาสาระที่จะนิเทศแต่อย่างไรก็ตามการสาธิตการสอนก็เป็น วิธีการนิเทศที่จะช่วยให้ผู้รับนิเทศได้เห็นการดำเนินการคล้ยสถานการณ์จริง สามารถนำมา ปรับปรุงการเรียนการสอนและพัฒนาตนเอง ตลอดจนเป็นการเสริมแรงให้กับผู้สาธิตการสอน ที่จะต้องปรับปรุงการเรียนการสอนและพัฒนาตนเองให้มาก ซึ่งเป็นการสร้างขวัญกำลังใจ อีกทางหนึ่ง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534) ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียน ควรส่งเสริมให้มีการสาธิตการสอนในโรงเรียน

3) ปัญหาในการดำเนินการนิเทศภายในพบว่า โรงเรียนมีปัญหาระดับ "ปานกลาง" ด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ ด้านนโยบาย มาตรการและแนวปฏิบัติในการดำเนินการนิเทศ ด้านผู้นิเทศ ด้านครูผู้สอนในฐานะผู้รับการนิเทศ เรียงตามลำดับ ยกเว้นด้านผู้บริหารโรงเรียน มีปัญหาระดับ "น้อย" ซึ่งเกี่ยวกับปัญหาในการดำเนินการนิเทศภายในมีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

(1) ผู้บริหารโรงเรียนไม่เห็นความสำคัญและไม่ส่งเสริมการนิเทศ และผู้บริหาร ขาดความรู้และทักษะในการดำเนินการนิเทศ เป็นปัญหาระดับ "น้อย" ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันนี้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้พยายามส่งเสริมการนิเทศการศึกษา ตั้งแต่ ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 6 (2530-2534) โดยได้จัดพิมพ์เอกสารเกี่ยวกับการนิเทศ การศึกษาและคู่มือการบริหารงาน ส่งให้แก่โรงเรียนและหน่วยงานในสังกัด (ภาวินี ยมคำ, 2538) อีกประการหนึ่ง ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบเป็นผู้มีความกระตือรือร้นต้องการ จะพัฒนางานด้านการนิเทศและจริงจังในการทำงานและสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร

ก็ได้ส่งเสริมการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนอย่างเต็มที่ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2534 เป็นต้นมา (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร, 2537) ตลอดจน ปัจจุบันผู้บริหารโรงเรียนต้องมีวุฒิ การศึกษาอย่างต่ำระดับปริญญาตรี

(2) ครูผู้สอนมีปัญหาในระดับ "น้อย" ในเรื่องครูไม่มีส่วนร่วมในการนิเทศ ครู ไม่ยอมรับ และไม่ให้ความร่วมมือกับผู้นิเทศและครูไม่ได้นำแนวทางจากการนิเทศไปพัฒนางาน เนื่องจากในการดำเนินการการนิเทศภายในตามกระบวนการนิเทศ จะเป็นการดำเนินการ โดยคณะกรรมการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน และครูผู้สอนจะมีส่วนร่วมในการดำเนินการ นิเทศทุกขั้นตอน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการนิเทศภายในโรงเรียนที่ว่า "การนิเทศภายในโรงเรียน ต้องอาศัยความร่วมมือทั้ง 3 ฝ่ายคือ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ จึงจะสำเร็จ" (สังัด อุทรานันท์, 2530) คณะครูโรงเรียนประถมศึกษาต้นแบบส่วนใหญ่ต้องการจะทำงานและ พัฒนางานด้านการนิเทศภายในโรงเรียน (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร, 2537) และปัจจุบันนี้ ครูผู้สอนได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาการทำงานเพื่อกำหนดปรับปรุงตำแหน่ง ให้สูงขึ้น

(3) สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และอำเภอไม่ได้นิเทศติดตามผลตาม มาตรการที่กำหนด เป็นปัญหาในระดับ "ปานกลาง" เนื่องจากในปีงบประมาณ 2536-2538 งบประมาณที่จัดสรรให้จังหวัดเพื่อพัฒนาการนิเทศการศึกษาถูกระงับไป ทำให้การดำเนินงาน นิเทศการศึกษาหยุดชะงักหรือดำเนินการได้ช้าลง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ, กองนโยบายและแผน, 2538) และเหตุผลที่สำคัญ ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ซึ่งมีการกิจ หลักคือ การพัฒนาคุณภาพการศึกษา แต่จากสภาพปัจจุบันศึกษานิเทศก์มีปัญหาคือ ศึกษานิเทศก์ ไม่สอดคล้องกับจำนวนโรงเรียนที่ออกนิเทศ งานพัฒนาการเรียนการสอนที่ปฏิบัติมากคือ การประชุม อบรมสัมมนา นอกจากนี้ยังต้องปฏิบัติงานธุรการและงานอื่น ๆ ที่ผู้บังคับบัญชามอบหมายมากกว่า งานพัฒนาคุณภาพการศึกษา

อย่างไรก็ตามปัญหาในการดำเนินการนิเทศในโรงเรียนที่พบยังมีปัญหาอื่น ๆ ทั้งด้าน งบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ ด้านนโยบาย มาตรการและแนวปฏิบัติในการดำเนินการนิเทศ และ ด้านผู้นิเทศ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของกฤษณี น้ำเพชร (2520) ที่พบว่า การจัดการนิเทศ การศึกษาภายในโรงเรียนมัธยม มีปัญหาอุปสรรคคือ ขาดบุคลากรที่รับผิดชอบในการจัดการ นิเทศการศึกษาในโรงเรียนโดยตรง ขาดแคลนงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการ

ปฏิบัติงาน ผลการวิจัยของวิโรจน์ บรรดาศักดิ์ (2532) ที่พบว่า ปัญหาในการดำเนินการนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานีที่สำคัญได้แก่ การขาดแคลนวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญทางนิเทศ ผู้ที่โรงเรียนมอบหมายให้มีหน้าที่นี้เทศมีภาระมากและผลการวิจัยของสมจิตร อุดม (2532) ที่พบว่าปัญหาในการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดพัทลุง ประการหนึ่ง ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้นิเทศมีเวลาปฏิบัติการณ์น้อย

4) แนวทางการพัฒนาการดำเนินการนิเทศภายในให้มีประสิทธิภาพที่สำคัญที่สุดได้แก่ "ผู้บริหารโรงเรียนควรให้ความสำคัญการนิเทศ" เนื่องจากการนิเทศภายในเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือของผู้บริหารโรงเรียน ผู้นิเทศและครูผู้สอน (สังัด อุทรานันท์, 2530) ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเป็นผู้กระตุ้นและประสานงานให้ผู้ได้บังคับบัญชาร่วมกันริเริ่มและจัดดำเนินงาน (กฤษณี น้ำเพชร, 2520) นอกจากนี้ในการบริหารงานโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จ บุคคลที่มีความสำคัญที่สุด ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2528) ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของภาวินี ยมคำ (2538) และสมบัติ แสงนา (2538)

นอกจากนี้ในการดำเนินการนิเทศ ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเพื่อให้สามารถพัฒนาปรับปรุงการทำงานของโรงเรียนให้บรรลุภารกิจหลักอันได้แก่นักเรียนบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร กล่าวคือ มีคุณสมบัติที่พึงประสงค์มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต มีชีวิตที่สงบสุขและเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและชาติ

5.5 ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา

- (1) ผู้บริหารโรงเรียนควรให้ความสำคัญและสนับสนุนการนิเทศภายใน
- (2) ควรส่งเสริมให้ครูได้ศึกษาเพิ่มเติม อบรมสัมมนาและประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การผลิตและการใช้สื่อการสอน การวัดและประเมินผล และความรู้และทักษะการนิเทศ
- (3) ควรส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในการนิเทศภายใน
- (4) ควรดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนตามกระบวนการนิเทศอย่างเป็นระบบและสม่ำเสมอ

(5) ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูได้เสนอและ เผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

2) ข้อเสนอแนะสำหรับสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอและสำนักงานการศึกษาจังหวัด

- (1) ผู้บริหารการศึกษาทุกระดับ ควรให้ความสำคัญงานนิเทศการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนิเทศภายในโรงเรียน
- (2) ควรมีการพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนต้นแบบให้เหมาะสม
- (3) ควรส่งเสริมการศึกษาเพิ่มเติมหรือจัดอบรมสัมมนาหรือประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการผลิตสื่อการสอน การใช้สื่อการสอนและการวัดและประเมินผลแก่ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน
- (4) ควรจัดให้มีการอบรมสัมมนาหรือประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเรื่องการนิเทศภายในแก่ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน
- (5) ควรสนับสนุนการนิเทศภายในโรงเรียน ทั้งในด้านบุคลากรที่จะเป็นวิทยากรงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์
- (6) ควรมีการกำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

3) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- (1) ควรมีการศึกษาสภาพการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียนในรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

(2) ควรมีการศึกษาทดลองหารูปแบบการนิเทศภายในที่เหมาะสมกับขนาดและสภาพของโรงเรียนประถมศึกษา

(3) ควรศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา

(4) ควรศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการในการดำเนินการนิเทศภายในของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร